

فراهم‌آوری و مدیریت بهینه آن در کتابخانه‌ها

آرمان‌هایی کمک کند. بر این اساس، اثر حاضر با هدف درک مفهوم نقش فراهم‌آوری و بهبود آن به‌لحاظ سرعت، هزینه، کارایی و صلاحیت مالی تألیف شده است. با تأکید بر اینکه در حوزه‌های متغیری همچون فراهم‌آوری، مطالب زیادی برای یادگیری وجود دارد و دانش افراد همواره در حال دگرذیسی است، ترجمه و انتشار چنین اثری، گام مثبتی برای روزآمدسازی و اعتلای دانش کتابداری و دست‌اندرکاران فرآیند فراهم‌آوری قلمداد می‌شود.

درباره اثر

این کتاب، تجدیدنظرشده و ویرایش اول آن با عنوان خرید کتاب‌ها برای کتابخانه‌ها^۱ است،^۲ که به‌همت جلال رحیمیان و عبدالرسول جوکار، ترجمه و با همکاری انتشارات دانشگاه شیراز در سال ۱۳۷۹ منتشر شده است.^۳ در واقع، علت اصلی این تجدید نظر و روزآمدسازی، انعکاس نوآوری‌های جدید در عرصه فراهم‌آوری است. درباره اهمیت و ارزش این اثر، در اینجا به دو اظهار نظر اشاره می‌شود که خود بر کار مفید علیرضا رستمی گومه و نشر چاپار صحه می‌گذارد:

۱. «این کتاب یک جواهر و ویرایش کامل است» (مجله کتابداری استرالیا)؛
۲. «یک دستنامه نمونه که هم به‌لحاظ زبان و هم به‌لحاظ ساختار، گستره و عمق دانش، تأثیرگذار است»

● علیرضا اسفندیاری مقدم^۱
عضو هیأت علمی گروه علوم کتابداری
و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی
واحد همدان

■ مدیریت فراهم‌آوری در خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی.^۲ تألیف: لیز چپمن، ترجمه: علیرضا رستمی گومه، تهران: چاپار، ۱۳۸۵، ۱۵۸ ص. شابک: ۹۶۴-۷۷۹۰-۶۳-۵

وقتی صحبت از ارکان شکل‌گیری و ادامه حیات یک کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی به میان می‌آید، واحد فراهم‌آوری و مجموعه فعالیت‌های آن به‌مثابه یکی از مهم‌ترین ارکان، جایگاه خاص خودش را خواهد داشت. اگر بپذیریم که کتابخانه ارگانیسمی رو به رشد است، هر خواننده‌ای کتابش، هر کتابی خواننده‌اش و ... این فراهم‌آوری بهینه است که می‌تواند به تحقق چنین

کتاب حاضر، اثری کاربردی محسوب می‌شود و تمام فصل‌های آن دارای کتابنامه است که به کاوش بیشتر و عمیق‌تر درباره موضوعات بحث‌شده، کمک می‌کند

(مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی)^(۲).

فصل اول: بررسی قبل از سفارش. شروع واقعی فرایند فراهم‌آوری، با تقاضای خرید، جست‌وجوی پیشینه‌های محلی برای اطمینان از عدم وجود مواد کتابخانه‌ای مورد سفارش در مجموعه یا در دست سفارش و تأیید جزئیات لازم برای انجام سفارش است. از این‌رو، فصل حاضر با هدف کاهش کاغذبازی‌های ملال‌آور و یکسان‌سازی فعالیت کارکنان فراهم‌آوری، ابتدا، برگه درخواست سفارش را با ذکر جزئیات تشریح می‌سازد. در ادامه، همانند یک راهنمای عملی، چگونگی بررسی درخواست، بررسی موجودی، بررسی فهرست و بررسی فراتر از فهرست را توضیح می‌دهد. همچنین، به‌منظور انتخاب اولیه منابع و گردآوری اطلاعات کتاب‌شناختی مورد نیاز، برخی از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته از جمله نیلسن بوک‌دیتا، لایب‌وب، بوک‌فایند آنلاین^{۱۰} و ناپیوسته مثل لوح‌های فشرده بوک‌وایز^{۱۱} و پرمیر^{۱۲} و نظایر آنها را معرفی می‌کند. افزون بر آن، کتاب‌شناسی ملی بریتانیا و کتابخانه کنگره معرفی می‌شوند.

راهنمای ناشران کتاب بریتانیا و ایرلند و کتاب قرمز ویتاکر معرفی می‌شوند. در ادامه، شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک) تشریح و به برخی از منابع دیگر شناسایی ناشران از جمله فهرست‌های ناشران، تبلیغات ناشران، نمایندگان ناشران و نمایشگاه‌های کتاب اشاره می‌شود.

فصل سوم: آن سوی کتاب اولیه. مؤلف در این فصل با معرفی سایر منابع اطلاعاتی غیرکتابی مثل میکروفرم‌ها، نوارهای صوتی، ویدئو، فیلم، لوح‌های فشرده، دی. وی. دی، نرم‌افزار، پایگاه‌های اطلاعاتی و کتاب‌های الکترونیکی، تأکید می‌کند که آشنایی با روش فراهم‌آوری این منابع، رمز بقا در عصر انفجار اطلاعات و گوناگونی منابع اطلاعاتی به‌شمار می‌رود. به همین دلیل، فروست‌ها و کتاب‌های چندجلدی ناتمام، کنفرانس‌ها، گزارش‌ها و مجوزهای کار، انتشارات دولتی، موسیقی و راهنماهای موسیقی، شماره استاندارد بین‌المللی موسیقی، مواد دیداری - شنیداری و برخی از ملاحظات در فراهم‌آوری آنها مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

فصل دوم: ناشران و نشر. با توجه به ارتباط تنگاتنگ بین فراهم‌آوری و نشر از سویی و دنیای متغیر نشر از سوی دیگر، چگونگی استفاده از اطلاعات ناشران برای بهبود فعالیت فراهم‌آوری سودمند به‌نظر می‌رسد. در این فصل، پس از نگاهی گذرا به مواد الکترونیکی، تعدادی از راهنماهای استاندارد درباره ناشران مثل

فصل چهارم: کارگزاران. در این فصل پس از تبیین ضرورت و مزایای استفاده از کارگزاران برای سفارش منابع انتخابی، به یافتن اطلاعات مربوط به کارگزاران، خدمات اطلاعاتی کارگزاران، عوامل مؤثر در انتخاب کارگزاران مناسب (خدمات مشتری، امور مالی، سرعت تهیه، خودکارسازی، دامنه تهیه،

یکی از نقاط ضعف این کتاب نداشتن نمایه پایانی و واژه‌نامه انگلیسی - فارسی و فارسی - انگلیسی است که وجود آن می‌توانست بر کیفیت آن بیفزاید

از تلفن، فکس یا پست الکترونیکی)، سفارش‌های مستقیم (رجوع به خود ناشر)، سفارش‌های دائمی و کتاب‌های چندجلدی ناتمام، سفارش‌های سفیدمهر یا باز. همچنین، سایر منابع سفارش و فراهم‌آوری مانند نسخه‌های آزمایشی، نمایشگاه و بازدیدهای کارگزار، منابع الکترونیکی، مواد کمیاب و دست دوم، کتاب‌فروشی‌ها و حراجی‌ها، مواد اهدایی و مبادله در این فصل مورد بحث قرار گرفته است. در پایان این فصل، از امانت بین کتابخانه‌ای به‌عنوان «زمانی برای اجتناب از سفارش» یاد می‌شود.

فصل هفتم: دریافت سفارش. تحویل سفارش (رعایت باز کردن بسته‌ها و اختصاص صحیح فاکتورها)، انواع مشکلات ارسال (به‌همراه عودت‌ها، اعتبار و لغو سفارش)، واخواست، ثبت، اعلام دریافت مواد جدید و در نهایت، آمار یعنی ثبت تمام فعالیت‌های مربوط به خرید اعم از مواد خریداری‌شده، مواد اهدایی، مواد دریافتی از طریق مبادله، درخواست‌های دریافت شده/ بررسی شده و سفارش‌های فرستاده‌شده برای کارگزاران در این فصل بررسی می‌شوند.

فصل هشتم: امور مالی و بودجه‌بندی. فعالیت فراهم‌آوری، با بودجه، اداره می‌شود و آگاهی از بودجه

خدمات ویژه، خدمت‌دهی و حل موارد اختلافی) اشاره می‌شود. همچنین، به دنبال پرداختن به مناقصه‌گذاری فراهم‌آوری و خدمات خارج از مجموعه^۳، مباحثی همچون کارگزاران پیوسته و اینترنتی، ارزشیابی کارگزاران و چگونگی خرید منابع از کشورهای خارجی مد نظر قرار می‌گیرد.

فصل پنجم: سفارش. پس از آشنایی با مراحل پیش سفارش فرآیند فراهم‌آوری در چهار فصل نخست، اختصاص یافتن این فصل به مسئله سفارش، مناسب به نظر می‌رسد. در این فصل، اطلاعات لازم برای کارگزار برای به جریان انداختن سفارش، اطلاعات گردآوری‌شده از سوی بخش فراهم‌آوری، ویرایش سفارش، خروجی سفارش، نظام‌های خودکار سفارش و مبادله الکترونیکی اطلاعات و مزایای آن بررسی می‌شوند.

فصل ششم: سفارش غیرعادی. مؤلف در این فصل بیان می‌کند که در صورت بروز مشکلات با سفارش عادی، می‌توان به برخی از انواع سفارش به نام سفارش غیرعادی متوسل شد. از جمله این سفارش‌ها که در این فصل مورد بحث قرار می‌گیرند، به اینها می‌توان اشاره کرد: سفارش‌های ضروری (مثل استفاده

و چگونگی ساختاربندی آن حائز اهمیت است. به همین منظور مؤلف در این فصل ضمن اشاره به رهنمودها، رویه‌ها و خط‌مشی‌های مالی، چگونگی بودجه‌بندی را تشریح می‌کند. وی در ادامه، مقولهٔ قیمت‌ها و مباحث مرتبط همچون قیمت مواد خارجی، میزان تخفیف و شاخص‌های قیمت را مطرح می‌کند و سپس، سال مالی، فاکتورها و پرداخت، پیش‌فاکتور و پیش‌پرداخت، کارت‌های اعتباری و خرید، صورت‌حساب و برگ بستانکار را مورد بررسی قرار می‌دهد. در پایان، ضمن تأکید بر اهمیت امور حسابداری، به پیشینه‌های مالی و حسابداری پرداخته می‌شود.

فصل نهم: راه پیش رو. همان‌گونه که در مقدمه آمده است، نحوهٔ فعالیت کارکنان فراهم‌آوری، همواره در حال تغییر است و خودکارسازی، اینترنت، نظام‌های یکپارچهٔ کتابخانه‌ای و تحولاتی از این دست، شاهدهی بر این مدعاست. بنابراین کارکنان بخش فراهم‌آوری باید با رویدادهای نوظهور، تعامل و نه تقابل داشته و از دنیای نشر بی‌خبر نمانند. اینها، مسائلی است که در فصل پایانی کتاب در قالب «همراه با پیشرفت‌ها» به فراهم‌آوران و دست‌اندرکاران اجرایی وابسته، گوشزد می‌شود.

ملاحظات پایانی

کتاب حاضر، اثری کاربردی محسوب می‌شود و تمام فصل‌های آن دارای کتابنامه است که به کاوش بیشتر و عمیق‌تر دربارهٔ موضوعات بحث‌شده، کمک می‌کند. همچنین، مثال‌های ارائه‌شده و رعایت یک خط سیر منطقی در تدوین آن از ویژگی‌های دیگر این اثر است. در مجموع، می‌توان گفت کتاب در تحقق اهدافش یعنی درک مفهوم فراهم‌آوری و بهبود فراهم‌آوری، موفق عمل کرده و درسنامهٔ مکمل بسیار خوبی برای مباحث درس مجموعه‌سازی است. علاوه بر آن ترجمهٔ کتاب نیز قابل قبول بوده و صفحه‌آرایی و حروف‌چینی مناسبی دارد.

یکی از نقاط ضعف این کتاب نداشتن نمایهٔ پایانی و واژه‌نامهٔ انگلیسی - فارسی و فارسی - انگلیسی است که وجود آن می‌توانست بر کیفیت آن بیفزاید. در پایان مطالعهٔ این اثر به کارکنان حوزهٔ کتابداری و اطلاع‌رسانی نوآشنا با کارکرد فراهم‌آوری، دانشجویان

کتابداری و دست‌اندرکاران فراهم‌آوری و خدمات فنی، پیشنهاد می‌شود.

پی‌نوشت‌ها:

1. ali.isfandyari@gmail.com
2. Chapman, Liz. Managing acquisitions in library and information services. Neal-Schuman Publishers; Revised edition, 2004.
3. Buying books for libraries
4. Royan, B. (2005). "Managing Acquisitions in Library and Information Services", Ariadne, Issue. [online]. Available: <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/royan-rvw/intro.html> [accessed on 2007-08-05]
5. چپمن، لیز (۱۳۷۹). خرید کتاب برای کتابخانه، ترجمه: جلال رحیمیان و عبدالرسول جوکار، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز.
6. Australian Library Journal
7. Journal of Librarianship and Information Sciences
8. Nielsen BookData
9. LibWeb
10. BookFind-online
11. Bookwise
12. Premier
13. Outsourcing

ماخذ:

1. Australian Library Journal. Available at: http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-1826079/A-gem-Managing-Acquisitions-in.html [accessed on 2007-08-05]
2. Journal of Librarianship and Information Sciences. Available at: http://www.facetshop.co.uk/mm5/merchant.mvc?Screen=PROD&Store_Code=1&Product_Code=4963&Category_Code=815 [accessed on 2007-08-05]

کتاب در تحقق اهدافش یعنی درک مفهوم فراهم‌آوری و بهبود فراهم‌آوری، موفق عمل کرده و درسنامهٔ مکمل بسیار خوبی برای مباحث درس مجموعه‌سازی است